

Op weg naar inclusief onderwijs

'Niemand vindt het gek als je naar de plusklas gaat'

De ontwikkeling van een inclusievere onderwijspraktijk is een voortdurende inspanning om tegemoet te komen aan de (on)mogelijkheden, talenten en achtergronden van alle leerlingen. Dit is de overtuiging van onderzoeker en hogeschooldocent Hans Schuman. We laten hem aan het woord in de context van een succesvol praktijkverhaal van Jean Paul Beekman over de plusklas op het Amsterdamse Spinoza Lyceum.

Het Spinoza Lyceum is een daltonschool met zo'n 1285 leerlingen in mavo, havo, atheneum en gymnasium. Rector-bestuurder Jan Paul Beekman zag enkele jaren geleden dat het bij steeds meer leerlingen moeilijker werd om hen met een mooi diploma van school te laten gaan. "We vroegen ons af: hoe zorgen we dat zo min mogelijk leerlingen uit- en doorstromen naar het vso of andere scholen? Je hebt niet voldoende kennis en expertise in huis om elke leerling binnen te houden. Maar soms heb je ook gewoon niet de goede tools." Daarom ontwierpen zorgcoördinatoren Carolien Verbeek en Freya Wentink de plusklas, die sinds 2018 in bedrijf is en in coronatijd extra goed van pas kwam.

CONTAINERBEGRIJP

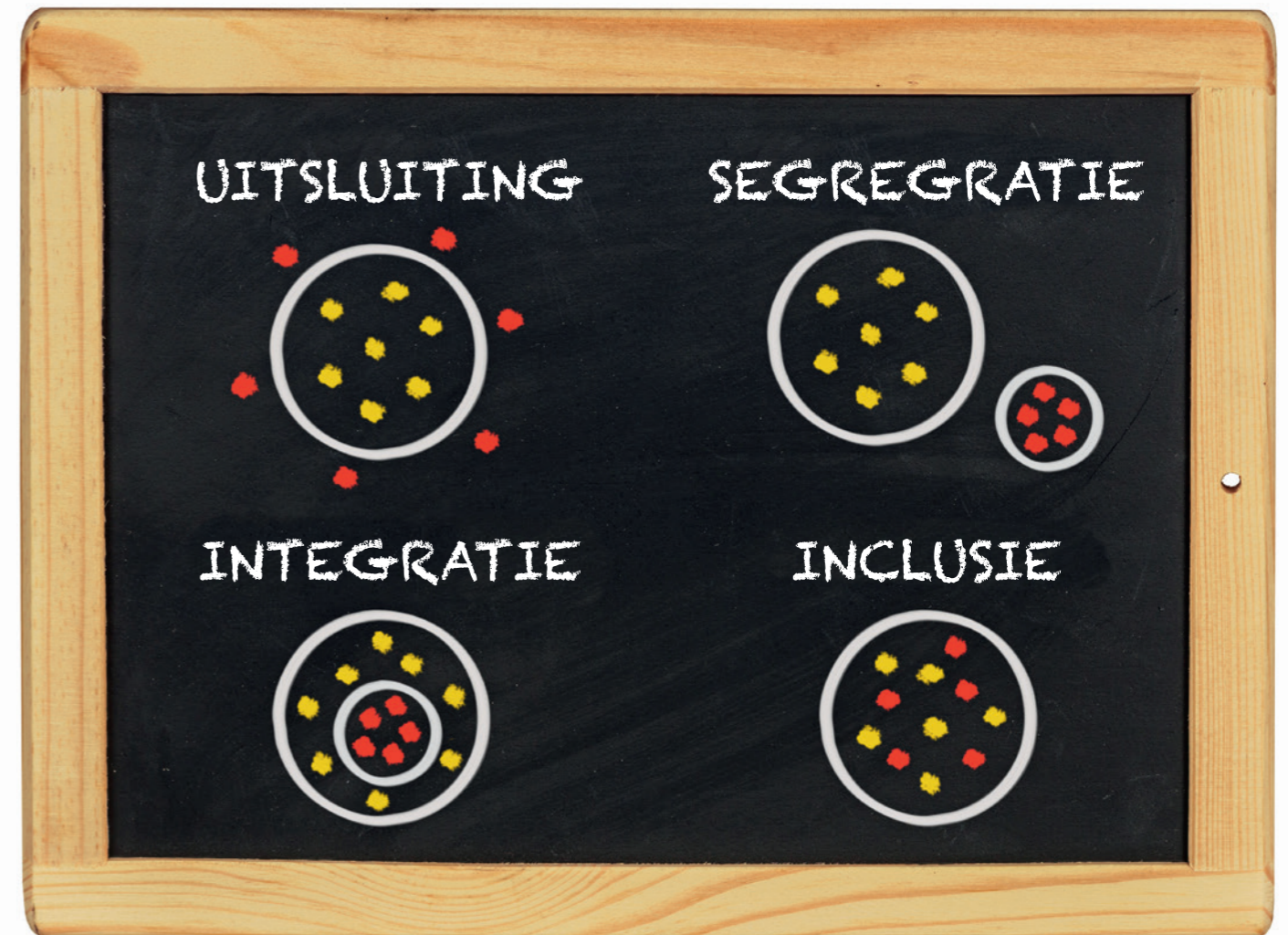
'Inclusief onderwijs' wordt op de school als begrip niet veel gebezigd, maar er wordt wel degelijk aan gewerkt. Het past goed bij de plusklas, zegt Jan Paul Beekman. "Hier zijn we niet alleen vakinhoudelijk bezig, maar ook met het welzijn van leerlingen. Ik neig ernaar om dat steeds inclusiever te noemen, het wordt breder en complexer. Je bent op veel verschillende niveaus en thema's met de leerlingen bezig. De complexiteit van

de samenleving komt mee de school in en dat vraagt van ons een andere aanpak." Zorgcoördinator Carolien Verbeek: "Bij inclusief onderwijs denk ik aan kinderen met een beperking. In onze plusklas zitten onder anderen kinderen met een leerstoornis, dat is een beperking. Maar 'beperking' is een containerbegrip voor iedereen die om wat voor reden dan ook niet standaard meekomt in het onderwijs. En niet iedereen kan in onze plusklas terecht." Verbeeks collega Freya Wentink merkt op dat de school daarom samenwerking zoekt met het vso, waarover later meer.

GOEDE KLIK

Aanleiding voor de plusklas was het probleem van thuiszittende kinderen die praktisch onbereikbaar waren voor school, ouders en hulpverlening. Maatwerk, al enige tijd

'Het aantal thuiszitters is duidelijk afgenomen en er stromen minder kinderen door naar het vso'

een belangrijk speerpunt op school, hielp onvoldoende. Met innovatiegelden via het Samenwerkingsverband werd een kleine trajectvoorziening opgezet en vervolgens verbreed naar de huidige plusklas met huiswerkklas. "Het was best een uitdaging", vertelt Verbeek. "Freya en ik zijn eerst op andere scholen met een trajectvoorziening gaan kijken. Een groot verschil met ons is dat wij niet met docenten werken, maar met (mbo-opgeleide) coaches. Ook zitten kinderen bij ons niet uitsluitend in de plusklas. Sommige uren doen ze in de eigen klas mee, zodat ze niet helemaal uit die setting worden gehaald. Het doel is dat ze volledig terugkomen in de eigen klas." Verbeek noemt het een weg van vallen en opstaan. "Je moet aan zoveel denken: (aanwezigheids)registratie, monitoring, de duur van het meedoen in de plusklas, wie beslist wat? En je wilt niet dat het een straflokaal wordt. Het is vrijwillig, de leerlingen moeten het zelf als een meerwaarde ervaren. De coach in de plusklas is superbelangrijk, die moet echt een goede klik hebben met de kinderen."

NPO-GELD

In het begin was het lastig om de juiste leerlingen op de juiste plek te houden. Een goede samenwerking met de docenten en mentoren is vereist. Wentink: "Voor een angstig kind is het bijvoorbeeld heel fijn als ook de docent en mentor weten wat voor hem of haar werkt, zodat de leerling

'Je wilt niet dat het een straflokaal wordt'

tips en tools uit de plusklas kan meenemen naar de les." In de coronatijd groeide de deelname aan de plusklas en konden de coaches onvoldoende persoonlijk maatwerk realiseren. Daarom zijn nu nieuwe tools, formulieren en evaluatiemomenten bedacht. Ook zijn er met NPO-geld extra coaches aangetrokken (het zijn er nu drie), zodat meer kinderen kunnen meedoen. Rector Beekman: "Met name de sociaal-emotionele problemen namen enorm toe, in aantal en ook in zwaarte. We hebben daarom de formatie van de plusklas uitgebreid en gaan op zoek naar structurele formatie. Het incidentele geld van het NPO helpt ons om de komende twee jaar nog meer kennis en expertise op te doen."

KANSEN

Bij de plusklas hoort een huiswerkklas, begeleid door een leerlingcoach en ondersteund door excellente leerlingen uit 5/6 vwo en oud-leerlingen. Beekman: "Onze school wil alle kinderen ongeacht hun afkomst evenveel kansen bieden. We gaan de huiswerkklas daarom uitbreiden naar een voorziening voor de hele school, die de ouders niets extra's kost." ➔

MEER WETEN?

- Tijdens het VO-congres op 30 september zijn twee workshops gepland over inclusief onderwijs, waarvan een met Hans Schuman.
- Van 27 september tot en met 1 oktober vindt de Week van Inclusief Onderwijs plaats. Kijk op www.weekvaninclusief-onderwijs.nl

‘De coach in de plusklas is superbelangrijk, die moet echt een goede klik hebben met de kinderen’

Ook komt er volgend jaar een ‘plusklas-light’ voor kinderen die even een gesprekje of kortdurende ondersteuning nodig hebben: net wat meer dan ze bij de mentor kunnen krijgen. Want het hoeft niet altijd om de wat zwaardere gevallen te gaan. Sterker nog, je kunt op zo’n manier waarschijnlijk voorkomen dat gevallen zwaarder worden, denkt Wentink.

OP WEG

De plusklas van het Spinoza Lyceum is een succes: het aantal thuiszitters is duidelijk afgenomen en er stromen minder kinderen door naar het vso. Het is een van de vele manieren om kinderen te ondersteunen die vastlopen binnen het systeem, zegt onderzoeker Hans Schuman (zie kader). Een school die zelf mogelijkheden zoekt om die leerlingen weer op de been en gemotiveerd te krijgen, maakt in zijn ogen zinvolle stappen op weg naar inclusief onderwijs. “Wel is het belangrijk dat scholen met dit soort initiatieven van en met elkaar leren. Vaak krijgen alleen leidinggevendenden de kans om elders te gaan kijken. Ze komen dan terug met inspirerende voorbeelden die de leraren vervolgens kunnen uitvoeren. Zo’n excursie wint aan betekenis als minstens de helft van de deelnemers leraren zijn! Dan gaat er iets ontstaan.”

ULTIEM IDEEAAL

De essentie van inclusief onderwijs is dat kinderen naar die school gaan waar ze ook heen zouden gaan als er met hen ‘niets aan de hand was’, zegt Schuman. “Dat is de meest basale definitie en het ultieme ideaal: kinderen gaan naar de school van hun keuze, waar ook broertjes en zusjes naartoe gaan en waar ze buurtgenoten ontmoeten. Inclusief onderwijs houdt rekening met neurodiversiteit: die term staat voor het erkennen van verschillen tussen mensen wat het brein betreft. We zijn allemaal anders bedraad, hebben elk onze eigenaardigheden. Wat heb je als leraar aan labels als autisme of ADHD? Leerlingen met

zo’n diagnose zijn volstrekt verschillende personen. Daarover moet je op school met elkaar nadenken.”

TAAL DOET ERTOE

Risicoleerlingen, zorgleerlingen, het zorgteam: het zijn ‘labelende’ termen waar we van af moeten, vindt Schuman. “Welke leerling wil nu onderdeel zijn van ‘het zorgsysteem’ binnen een school? In de internationale literatuur wordt al langer opgeroepen tot het gebruik van een minder beladen term als ‘ondersteuning’ (support). Die term brengt ook het mandaat bij de leerlingen. Het straalt uit: wij gaan niet voor jou zorgen, jij moet actief worden. Als jij stappen wil zetten, gaan wij jou daarin ondersteunen.”

Hij vervolgt: “In hun Index voor Inclusie stellen Booth & Ainscow (2015) dat een inclusieve school begint met een inclusieve schoolcultuur. Vandaaruit kom je tot inclusief beleid en een inclusieve praktijk. Daarna gaan die drie elkaar stimuleren en versterken. Zelf benoem ik vaak deze vijf pijlers van een inclusieve schoolcultuur:

- Een **breed concept van diversiteit**. Accepteer en waardeer niet alleen diversiteit bij leerlingen, maar omarm diversiteit in je team! Vinden de kinderen inspirerende rolmodellen in leraren, ondersteuners en leidinggevendenden? Gaan we daar als team goed mee om, is iedereen gelijkwaardig?
- Vervolgens **inclusieve en positieve pedagogiek**, de kern van ons onderwijs. Hoe kijken we naar verschillen en hoe zorgen we samen voor het welzijn en welbevinden van alle leerlingen, ouders en collega’s? Wat doen we eraan als die in de knel komen?
- Dan kom je vanzelf bij een **ecologisch perspectief**. Een kind groeit op in een complexe wereld met meerdere leefgebieden en ervaringen: school, thuis, vrije tijd, bijbaantje. De school moet zich bewust zijn van de wederzijdse impact van gebeurtenissen in verschillende omgevingen. Een goede leraar kent de leerlingen, praat met ze en ziet wat er gebeurt in en buiten de klas. Die leraar ziet sneller als er iets aan de hand is of iets extra’s nodig is. We kennen uit alle literatuur het belang van preventie. Hoe eerder je ingrijpt, hoe groter de kans op het voorkomen van uitval.
- De **stem van de leerling** is een volgende pijler. Elk mens heeft behoefte aan autonomie, competenties en relatie, zo weten we uit de zelfdeterminatietheorie van Deci en Ryan. Ik denk dat bepaald gedrag bij kinderen te maken heeft met zich niet gehoord voelen. Het Kinderrechtenverdrag uit 1990 en het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (uit 2006, in Nederland geratificeerd in 2016, red.) geven kinderen het recht om gehoord te worden. Hun stem telt bij alle beslissingen die hun leven beïnvloeden. Kinderen kun-

Hans Schuman was hoofddocent bij het Seminarium voor Orthopedagogiek van Hogeschool Utrecht, master Educational Needs. Daarnaast was hij senior-onderzoeker bij Heliomare, waar hij met zijn team praktijkgericht onderzoek deed bij de scholen voor speciaal onderwijs. Sinds 1 juli is hij met pensioen, maar over (inclusief) onderwijs is hij nog lang niet uitgepraat.

nen en willen gemiddeld al vanaf hun vierde jaar hun mening verwoorden! Als dat in het gedrang komt, zoeken ze een uitweg, bijvoorbeeld in gedrag dat wij niet prettig vinden. De minister van onderwijs wil (in zijn reactie op de evaluatie van passend onderwijs) het hoorrecht invoeren voor kinderen en jongeren die extra ondersteuning nodig hebben. Dat vind ik een enorme stap richting inclusiever onderwijs.

- Tot slot gaat het om **interprofessioneel samenwerken**, ofwel de bereidheid om op tijd deskundigen uit andere disciplines erbij te vragen. We moeten niet onderschatten dat onderwijs gewoon een ingewikkeld vak is. De samenleving komt je school binnen en daar moet jij wat aan doen terwijl je ook nog geacht wordt om leerlingen naar het volgende leerjaar of eindexamen te begeleiden. Dat is ingewikkeld. Sommige situaties van kinderen of gezinnen zijn zo complex dat er meer professionals nodig zijn.”

BREED DENKEN

Een inclusieve praktijk zoals een plusklas kan op school een goede ingang zijn, vindt Schuman. “Dan is het de uitdaging om te leren van de positieve ervaringen: wat werkt, en voor wie? Zo maak je de stap naar de andere niveaus: inclusief beleid en inclusieve cultuur. Want als je verder wilt gaan dan het creëren van een aparte voorziening voor bepaalde leerlingen moet je aan verbreding denken, met een breder concept van diversiteit. Begin bij jezelf als schoolteam – vindt daar bewust of onbewust uitsluiting of achterstelling plaats? Ga ook in gesprek met ouders en leerlingen. Denk na over de rol van onderwijs in een samenleving die steeds diverser wordt: zie McToo, BLM, de Zwarte Piet-discussie. ‘Inclusief’ is geen taboewoord meer, we hebben ons er door die VN-verdragen aan verbonden. Het momentum is daar, je mag het erover hebben!”

UITWISSELING

In lijn met Schuman ziet het Spinoza Lyceum zijn plusklas als een mooie stap op de weg naar inclusiever onderwijs. “We willen graag meer samenwerken met het vso en met andere scholen die hetzelfde beogen als wij. We verkennen zaken als intervisie en uitwisseling van leerlingen”, zegt zorgcoördinator Verbeek. Spinoza-leerlingen zouden hun (staats)examen bijvoorbeeld op een vso-school kunnen doen. Andersom zouden vso-leerlingen bepaalde vakken (eventueel online) op het Spinoza Lyceum kunnen volgen. In het kader van hun verkenning hebben Verbeek en Wentink vier vso-scholen bezocht. Ze moesten concluderen dat hun eigen schoolgebouw niet geschikt is voor kinderen met een fysieke beperking, en ook niet voor alle kinderen met autisme, angst of anorexia (cluster 4). “Die hebben echt kleine klasjes nodig. Dat kunnen wij wel een beetje nabootsen in de plusklas, maar niet continu.”

‘We zijn allemaal anders bedraad, hebben elk onze eigenaardigheden’

‘We gaan de huiswerkklas uitbreiden naar een voorziening voor de hele school, die de ouders niets extra’s kost’

De school blijft zoeken naar wat er wél kan, zegt rector Beekman. “Leerlingen die op de grens met het vso (cluster 4) zitten kunnen wij vooralsnog in de plusklas plaatsen, maar dan wel met ondersteuning vanuit het vso: een vso-docent kan ons leren wat wij kunnen doen om deze kinderen de stap naar een gewone klas te laten maken. Zo verrijken wij allemaal – mentoren, docenten – onze skills. Met als meerwaarde dat we de nieuwe tools en vaardigheden ook kunnen toepassen bij de leerlingbegeleiding van alle leerlingen.”

LEERLING KIEST ZELF

Verbeek vertelt dat een plusklas-leerling van het eerste uur dit jaar zijn havodiploma heeft gehaald. “Hij had wel een jaar thuisgezeten! Mede dankzij de plusklas is dit gelukt.” Wentink: “We zijn ook blij met de goede uitstraling van de plusklas binnen de school. Niemand vindt het gek als je erheen gaat.” De leerling kiest er zelf voor, zegt Verbeek, altijd in een gesprek samen met de ouders. “We laten de huiskamerachtige klas zien, waar leerlingen worden verwelkomd door de coach. Bijna geen kind zegt dan: dat wil ik niet. Andere kinderen vertellen ook hoe fijn ze het vinden.” Beekman is trots op wat Verbeek en Wentink hebben opgezet. “We zijn ook in ontwikkeling hoor”, zegt Verbeek. “Maar het is makkelijk te implementeren. Het enige wat je nodig hebt is een goede ruimte en goede begeleiding. En natuurlijk een goede zorgstructuur en een plan voor elk kind.” Wentink: “We gunnen iedere school een plusklas.”

IN HET KORT: DE PLUSKLAS VAN HET SPINOZA LYCEUM

‘Plus’ klinkt positief en staat voor ‘plus extra aandacht’. De plusklas biedt maatwerk aan leerlingen met een ondersteuningsvraag in een traject van acht of meer weken buiten klasverband. De plusklas is er voor leerlingen die (tijdelijk) minder belastbaar zijn vanwege mentale of fysieke problemen, die snel overprikkeld raken, met gedragsproblematiek, met leer- en onderwijsproblemen, met sociaal-emotionele problematiek of bij wie de thuissituatie significant invloed heeft op de schoolprestaties. Dagelijks tussen 8.00 en 16.30 uur kunnen leerlingen tot rust komen, een goede dagstart maken, onder begeleiding van coaches bezig zijn met schoolwerk in een rustige omgeving, toetsen maken onder toezicht en gesprekken voeren met de coaches, (externe) hulpverleners en de begeleider passend onderwijs (bpo). Oud-leerlingen en leerlingen uit de bovenbouw vwo geven vakinhoudelijke ondersteuning. De leerling krijgt een aangepast programma, met les in zowel de plusklas als de reguliere klas. De plusklas-coach geeft de mentor wekelijks een update. Om de zes weken is er voortgangsoverleg met de leerling, ouders, mentor, bpo en zorgcoördinator.